

Posoda s tisoč učenostmi

(Kresna pravljica)

To se ni zgodilo danes, ne včeraj, nego pred davnimi, davnimi časi.

Med širnimi bukovimi gozdovi je živel v leseni kolibi reven ogljar s svojo ženo. Imela sta edinega sina, ki se je imenoval Veselin.

In dečko je po pravici zaslužil svoje ime, zakaj bil je res zmeraj vesel otrok, v svoji osamljenosti sredi temnih goščav ves srečen in skoraj nikoli slabe volje.

Le redkokdaj je šel deček Veselin s svojim očetom med ljudi, v mesto, kamor je oče vozil oglje, da je za izkupiček nakupil živeža in obleke.

Pa še takrat se je Veselinu takoj stožilo po gozdu, po živalih, ki so mu bile najboljše prijateljice.

Če ni bil doma, za kolibo, kjer je oče žgal oglje in je skoraj noč in dan gorela kopa, je Veselin hodil po gozdu, plezal na drevesa, pel, vriskal in bi se bil najrajši pogovarjal s svojimi živalmi, če bi razumel njih govorico.

Pa je na žalost ni razumel.

Na dan pred kresnim večerom je osemletni Veselin spet lezel pod košatimi bukvami navkreber, da bi na jasi, ki je na vrhu hriba skrita čepela med drevesi, natrgal zlatorumenih kresnic in praproti za praznik Janeza Krstnika.

Mimogrede se je Veselin ustavil pod bukvijo, kjer je lansko leto pobral malega nebogljenčka kosa, ki je bil padel iz gnezda. Splezal je na drevo in položil mladiča nazaj v gnezdo.

Vesela kosova pesem se je zdaj razlegala izmed vejevja. Deček je prisluhnil. — Kaj je to?

Že tolikrat je slišal kosa peti, a še nikoli ni razumel njegovega petja.

Zdaj pa naenkrat natanko razume, kaj kos žvižga.

Nocoj bo kresna veselica, mi je povedala lisica; na jasi gori, kamor greš, podrobneje o tem izveš.

»Hvala ti, dobri kosek!« je radostno vzkliknil Veselin. »Odkod le ta tvoja nenadna prijaznost?«

»Ali ne veš, da bo nocoj kresni večer? Kdorkoli ta dan s tako čistim in usmiljenim srcem, kakor je tvoje, stopi v ta gozd, mu je dano, da razume govorico vseh gozdnih prebivalcev. Zdravstvuj, dečko!«

»Na svidenje, ljubi kosek!« se je poslovil Veselin in že ubiral pot navzgor proti jasi.

Srečal je zajca, ki se je z dolgim skokom pognal preko steze in obsedel na zadnjih nogah pred dečkom.

»Kam pa tako urno, zajček?«

»Neznansko se mi mudi danes,« je odvrnil zajec.

»Po vsem širnem gozdu moram razbobnati, da je nocoj gori na jasi kresno slavje. Zdravstvuj!«

»Srečno pot!« je deček zaklical za zajcem, ki je bil že izginil za parobkom.

Veselin je došel na jaso. Prvo, kar je zagledal, je bila lisica, ki je svoj košati rep vihtela po okroglem prostoru, obdanem z visokim biljem in praproto.

»Dober dan, gospa lisica,« je pozdravil Veselin, ki ga je zavest, da se lahko pogovarja z živalmi, delala na moč korajžnega.

»A ti si, Veselin,« ga je lisica lokavo pogledala.

»Glej, glej, kdo bi si mislil, da boš zdaj prišel sem gor. Kaj pa je novega?«

»O, nič posebnega,« se je nasmehnil Veselin. Silno zabavno se mu je zdelo gledati, s kakšno ihto opleta lisica s svojim repom sem in tja po prstenih tleh. Ni si mogel kaj, da bi je ne vprašal:

»Kaj pa delate, gospa?«

»Pometam, pometam,« se lisica niti za hip ni ustavila, nego se je še hitreje sukala in s svojim ome- lom metala prst na vse strani.

»Zakaj pa pometate?« je hotel vedeti Veselin.

»Presneto si radoveden, fante,« se je lisica skoraj razhudila. »Če bi

gor. Danes si prišel po kresnice in po praprot, kajne?«

»Dà,« je pritrdil Veselin, ki se ni mogel načuditi, da lisica vse tako dobro ve.

»Kar brž natrgaj, nesi domov, o mraku pa se vrni, če se hočeš ude- ležiti tekme za posodo s tisoč uče- nostmi.«

bil kdo drugi, bi mu prgišče prsti v obraz zagnala, zato ker me pri delu moti. Tebi, Veselin, pa rade volje povem. Na tem mestu, kjer pometam, bo nocej stala zlata posoda s tisoč učenostmi. Vse živali bomo tekmovala zanjo. Ti bi prav za prav ne smel biti poleg, ker si človek in ljudje so že tako dovolj učeni. Toda na sinočnji seji smo sklenile, da bo tebi izjemoma do- voljeno, udeležiti se tekme, zato ker si zelo priljubljen med nami vsemi.«

»Ali ste vedele, da pridem?« se je Veselin vprašujoče ozrl v lisico.

»Hentana radovednost — seveda smo vedele, saj često prihajaš sem

»Bom, gospa lisica, bom,« je za- trjeval Veselin in hitel trgati kres- nice. Kmalu jih je imel polno naro- čje in nekaj praproti vmes.

Poslovil se je od lisice in zdirjal domov. Očetu in materi je vse po- vedal, še tega ni zamolčal, da so ga gozdne živali povabile na tekmo. Mati se je smejala in menila:

»Otrok, otrok, kakšne marnje si izmisliš!« Oče pa je sinčka ostro posvaril:

»Veselinček, ti preveč laziš okoli po gozdu in si od tega beganja že čisto ponorel. Pusti živali, naj same tekmujejo. Ti pa se lepo spravi in pojdi spat.«

Ali mislite, da so te besede odvrnile dečka od njegove namere? Kaj še?!

Ko se je prvi mrak začel spuščati nad vrhove tisočletnih bukev, jo je Veselin ob ugodnem trenutku popihal iz kolibe.

Na poti je dohitel — medveda.

Pa se ga ni prav nič ustrašil, kakor bi nemara kdo izmed vas pričakoval, nego ga je prijazno ogoril:

»Ali tudi na slavnost, striček kosmatinček?«

»Tudi, tudi,« je zagodrnjal medved. »Pozna sva že, Veselinček. Veš kaj, zajaši me, da ne boš mudil.«

Veselin si tega ni dal dvakrat reči in je kar koj zajahal medveda.

Ko sta prispela na jaso, je bil tak živ-žav vsenaokoli, da bi bil Veselin kmalu pobegnil, če bi ga ne bil medved zadržal.

Tekma se je bila namreč že pričela.

Lisica je stala na bukovem štoru in vzkliknila:

»Ena, dve, tri — kdo je naslednji?« Vsaka žival ali ptica je morala nekaj povedati ali zapeti na čast kresnemu večeru.

Jazbec, kuna in krokar pa so sodili. Tistemu, ki bi najlepše povedal ali zapel, bi pripadla posoda s tisoč učenostmi. Ta posoda, bliščeča se kakor sonce, je stala sredi jase.

Že skoraj vse živali in ptice so se zvrstile, a nobena še ni povedala kaj takega, da bi bilo odboru treh vseč.

Po navadi si je vsako leto priborila posodo s tisoč učenostmi kakšna lisica. Letos pa lisic ni bilo, ker so jih bili kmetje iz okoliških vasi, kamor so hodile krast kokoši, že docela iztrebili.

Edina ta, ki je bila predsednica nocojšnje slavnosti, pa se je tekmi odrekla, češ da je že dovolj izkušena in torej ne potrebuje nobene učenosti več.

»No, Veselinček, zdaj pa nam ti kaj povej,« se je lisica obrnila k dečku, ki je slonel ob deblu smreke in se pri tekmi sijajno zabaval.

Veselin je stopil naprej in pogumno začel:

Kaj pove naj Veselin,
revnega ogljarja sin?
Imeniten to je kres
in ugaja mi zares
Mislim, da otrok noben
ni bil še tako učen,
kakor jaz nocoj.
Holadrija, hoj!

In deček se je veselo zavrtel in zaplesal po jasi. Vse je pritrjevalo. Odbor treh, jazbec, kuna in krokar, pa je soglasno sklenil:

»Tekma je končana. Posoda s tisoč učenostmi je tvoja, deček Veselin.«

Nato so se živali razšle in Veselin je ostal sam na jasi.

Počasi se je približal zlati posodi. Bila je podobna vazi za cvetlice, vsa okrašena s čudnimi napismi in podobami.

Komaj se je Veselin posode dotaknil, se je dvignil iz nje oblak diščega dima in pred dečkom je stal bradat mož z belo haljo, pretkano z zlatimi zvezdami in prepasano z zlatim pasom.

»Š čim ti morem služiti?« se je priklanjal pred dečkom.

Veselin se je sprva prestrašil, toda takoj se je opogumil:

»Kdo pa ste, mož?«

»Jaz sem čarovnik Kres, učen od zemlje do nebes; karkoli si le poželiš, v trenutku tistem že dobiš.«

»Res?« je zaploskal Veselin.

»Potlej — potlej pa mi dajte tak voz brez konja, da me urno popelje domov.«

Ni še dobro izrekel, že je bila želja izpolnjena. Majhna, srebrno prepleskana kočija je čakala na jasi, da sede deček vanjo. Tudi zlata posoda je že bila v kočiji, a čarovnik je bil izginil kakor kafra. Drevesa so se bila razmaknila, bela pot se je vila s hriba proti ogljarjevi kolibi. Veselin je sedel v kočijo, ki je kar sama zdrdrala navzdol.

Kakor bi kralji, je bil Veselin doma. Ne da se povedati, kakšno veselo presenečenje je zavladało pri ogljarjevih. Saj je bilo konec revščine; posoda s tisoč učenostmi je delala čudeže. Na mestu, kjer je stala lesena koliba, je naenkrat zrastle visoka palača, dom Veselina in njegovih srečnih roditeljev.

Učenost in slava malega dečka je segla daleč v svet in je zvedel o njej sam kralj tiste dežele.

Povabil je torej dečka na dvor in ga imenoval za svojega prvega ministra.

Deček Veselin je rasel, rasel in se razvil v postavnega mladeniča. Posodo s tisoč učenostmi je imel vedno pri sebi, v svoji sobi, ker se je bal, da bi mu je kdo ne ukradel.

Kakor je bil Veselin še mlad, je bil vendar največji učenjak v deželi. Na vseh poljih znanosti in umetnosti je bil doma in je učenost dobesedno kar iz rokava stresal. Pa tudi drugi so bili deležni čudodelnih dobrot iz zlate posode.

Celo pastirji na pašah so tako učeno govorili, da nikoli tega.

Skratka, vsa dežela je postala vzor modrosti in učenosti.

To splošno ljudsko blagostanje pa je vzbudilo zavist pri kralju sosedne dežele. Napovedal je svojemu sosedu vojno. Vojaki so vpadali čez mejo, pustošili zemljo in morili ljudi.

Kralj je zaskrbljen vprašal Veselina:

»Kaj naj storimo, da se ubranimo sovražnika, ki je veliko močnejši od nas? Naši vojaki, kar jih imamo, so vse preveč učeni, da bi se mogli meriti s surovim vojskovanjem nasprotnika.«

»Brez skrbi, o kralj,« je odgovoril Veselin. »Tudi učenost bo pomagala. Moja zlata posoda me še nikoli ni pustila na cedilu, pa me tudi zdaj ne bo. Čarovnik Kres mi bo pričaral tak stroj, da bo na mah pokosil vse sovražnike. In tako bomo rešeni.«

Vse to bi se bilo bržkone tudi zgodilo, če bi ne bilo na svetu — izdajstva. Veselinu je bil namreč kralj namenil svojo hčer za ženo. Kraljična, ki je bila lepa kakor jutrnja zarja in silno lahkoživa, pa ni marala za mladega, učenega ministra, čeprav je bil drugače sila zal mladenič. Njeno srce se je vnelo za kraljeviča iz sosedne dežele že takrat, ko sta bila kralja še prijatelja. Ni ga mogla pozabiti niti sedaj v času medsebojnih sovražnosti in mu je na skrivaj poslala sporočilo, naj pride z zanesljivimi prijatelji na očetov dvor.

Neke temne noči, ko je na dvoru že vse počivalo, se je prithotopil kraljevič s svojimi ljudmi pred grad. Kraljična ga je čakala in mu odprla skrivne duri. Še prej pa je zvbila Veselina v svojo sobo in ga tam omamila z opojno pijačo, da je mladenič trdno zaspal. Nato je peljala tujega kraljeviča v sobo, kjer je bila shranjena posoda s tisoč učenostmi, in pokazala nanjo.

»Vidiš, ta posoda je izvor vse Veselinove sreče, pa tudi nesreče za vašo deželo. Odnosite posodo in blagostanje se bo preselilo k vam. Jaz pobegnem s teboj.«

Kraljevič je zapovedal in vojaki so navalili v sobo, da bi se polastili zlate posode. Pri tem pa je nastal ropot, ki je vzbudil Veselina v kraljičini sobi.

Brž se je predramil in planil proti vratom. Bila pa so zaklenjena. Z vsa silo se je Veselin zagnal vanje, da so odleteli zapahi in je v naslednjem trenutku že stal s sabljo v roki pred razbojniki.

Medtem so že tudi prihitele dvorne straže. Pričel se je boj na življenje in smrt.

Veselin je branil posodo, ki so jo napadalcı na vsak način hoteli odnesti ali uničiti.

Med hruščem in razgrajanjem so sovražni vojaki sekali s sabljami po posodi, ki se je ravsula v črepi-nje.

Ko je Veselin to videl, je v besnem srdcu skočil v kraljičino sobo, kamor se je bila skrila kraljična.

»Kaj si naredila, izdajalka?« je zavpil nad njo in dvignil sabljo, da bi jo prebodel.

Tedajci se je oglasil kralj za njegovim hrbtom.

»Pusti kraljično, Veselin, ne prelivaj krvi. Hujša bo kazen za njeno izdajstvo, če jo jaz, njen lastni oče, prekolnem.«

In kralj se je obrnil k hčeri.

»Vse svoje žive dni bodi bitje, zavrženo od luči, od sonca. Samo v temi naj ti teče življenje. Še tisočletja bodo minila, preden se bo rodil človek, ki te bo rešil.«

Kraljična se je pri priči izpremenila v nočno ptico ujedó in zletela skozi okno.

Od tistega dne, ko so bili razbili posodo s tisoč učenostmi, je blagostanje v deželi vidno pojemale.

Veselin od žalosti ni mogel več zdržati na dvoru in je pobegnil v svoj rojstni kraj, med širne bukove gozdove.

Tam ni bilo več palače, ki jo je bil nekoč pričaral čarovnik Kres, tudi očeta in matere ni bilo več med živimi. Le revna ogljarska koliba je še čepela sredi gozda kakor včasih.

Veselin se je naselil v nji, žga oglje, se staral in premišljeval o človeški usodi. In kakor nekdanj je bil dober prijatelj gozdnih živali. Samo ene ga je bilo strah: sove, ki je ob večerih ždela na drevesu pred kolibo in žalostno skovikala.

Veselin je vedel, da je sova tisto bitje, v katero je kralj zaklel svojo izdajalsko hčer.

Vedel pa je tudi, da posode s tisoč učenostmi ne bo nikoli, nikoli več; živela bo samo pravljica o njej in še poznim rodovom pričala o minljivosti vsega posvetnega.

G u s t a v S t r n i š a

Pastirček Blažek

Vsi pastirji so se jezili na vročino in zabavljali nad poletjem, le sosedov pastir Blažek se je samo smejal. Bil je revček brez staršev a vedno vesel deček. Poletje je posebno ljubil, za vročino se sploh ni menil, čeprav mu je znoj curkoma lil po obrazu. Zadolvoljno je tekal za živino in žvižgal. Kadar so njegovi tovariši le preveč zabavljali, jih je tolažil:

»Poletje še prehitro mine! Ali ni prijetno in zdravo v topli prirodi? Kaj če nas sonce opeče, ne škoduje nam in v senco se lahko skrijemo! Toda, koliko dobrot nam nudi poletje, samo poglejte! Kopljemo se, kako je prijetno, ko nam drugujejo mili žarki, cvetke povsod klijejo in dehte in ptice že zarana prepevajo svoje vesele popevke!«

Včasih, ko je ležal pod grmom in za časek zadremal, je zagledal v sanjah prijazno vilo, ki ga je opazovala in potem vzela v roke biserni lok, segla po sončnem žarku, ga napela na zlato napero in že je zadonela čudežna pesem.

»Kdo si vendar?« jo je nekega dne vprašal.

»Vila sem, hčerka Poletnika. Pojdi z menoj!«

In pastirček je šel in strmél. Kamor je stopil, je zazrl nova čuda. Trava se je izpreminjala in blesketala v vseh mogočih barvah. Namesto rose so se lesketali na cvetju sami biseri, ki so ga kar težili. Omamljivi vonj se je širil okoli, a ptice pevke so pele tako opojne pesmi, da takšnih še nikoli ni slišal.

Dospela sta na rožno planjavo, ki je Blažek še ni videl. Povsod so kipele in dehtele same rože. Sredi njih se je dvigal sijoč prestol in na njem je sedel visok, krepak mladenič, kojega obraz je sijal kakor samo ognjeno sonce.